

Struktura osobnosti

Mgr. Lenka Miovká
Centrum adiktologie
Psychiatrické kliniky
1.LF UK a VFN v Praze

Pojem struktura osobnosti

- Vyjadřuje uspořádání dispozic tvořících osobnost, uspořádání vnitřního celku duševního života člověka
- Osobnost je dynamická struktura, tj. nikoli neměnné, ale do jisté míry proměnlivé uspořádání celku duševního života člověka, které se navenek projevuje určitým chováním
- Strukturu tvoří psychické vlastnosti osobnosti
- Celkový popis osobnosti je možné vyjádřit 3 způsoby:
 - vrstvami
 - typy
 - soustavou faktorů, dimenzí

Vrstvy osobnosti

- Opora v neuroanatomii a neurofyzilogii lidského mozku – dojde-li k funkčnímu vysazení vývojově vyšší, kortikální vrstvy v regulaci chování, regulace se ujímá vrstev vývojově nižší, starší
- Filozofické pozadí teorie vrstev osobnosti je v ontologii (svět je hierarchie anorganických, organických a duchovních vrstev bytí)
- Jde tedy o funkční komplementaritu a za jistých okolností i konfliktnost 2 základních složek osobnosti:
 - Vývojově nižší – instinkty- animalita – podkoří
 - Vývojově vyšší – vůle – společenskost – mozková kůra

Faktory, dimenze osobnosti

- Snaha pomoci statisticko-matematických metod identifikovat faktory osobnosti
- Za základní východisko faktorové analýzy slouží kvantitativní údaje čerpané ze 3 zdrojů:
 - L-data – údaje o životě, o chování v přirozených životních situacích
 - Q-data – data z dotazníků
 - T-data – z výsledků objektivních testů
- Formule FA: individuální osobnost je funkcí řady faktorů, které mohou mít u různých jedinců různou velikost danou hodnotou.
- Kritika: FA nepřináší faktory, ale jen popisné kategorie, kritika pojetí měření v psychologii, FA není úplná – nelze sestavit vyčerpávající inventář způsobů chování

Faktorově analytický model R.B.Cattella

- Cattell – nejznámější představitel FA
- Faktory: jsou bipolární
 - 16 faktorů 1. řádu = pramenné rysy, tj. základní vlastnosti osobnosti vystupující jako vnitřní determinanty chování
 - Cyklothymie-schizothymie (vřelost-rezervovanost), inteligence-mentální tupost, emoč.stabilita-labilita, dominance-submise, bezstarostnost-opatrnost, svědomitost-lehkovážnost, dobrodružnost-plachost, senzitivnost-realističnost, podezřívavost-důvěřivost, bohémkost-praktičnost, rafinovanost-bezelstnost, nejistota-klid, radikalismus-konzervatismus, soběstačnost-závislost na skupině, sebekontrola-její nedostatek, napjatost-uvolněnost
 - 4 faktory 2. řádu
 - Extraverze-introverze, úzkostnost-integrovanost, rezignovanost-vzdornost, senzitivita-rozumovost

Faktorově analytický model H.J.Eysencka

- Pokus integrovat biologická a sociální hlediska v pojetí rysů osobnosti
- Výchozí diskem je psychofyziologie učení, resp. podmiňování
- Hypotéza: nejvýraznější dimenzí osobnosti je introverze-extraverze – tomu odpovídají rozdíly v učení a ty jsou vysvětlitelné rovnováhou nebo nerovnováhou nervových procesů podráždění a útlumu
- Dimenze osobnosti:
 - Extraverze-introverze
 - Emoční labilita-emoční stabilita
 - Určují základní charakteristiky osobnosti

Typy osobnosti

- Historicky první typologie je Galenova teorie 4 temperamentů, kterou rozpracoval Hippokrates a později Kant
- V psychologii se rozšířili různé typologické systémy ve formě konstrukce polárních nebo modálních (jednodimenzionálních) typů
 - Polární typy – vyjadřují krajní póly normálního rozložení četností (extraverze-introverze)
 - Modální typy – vyjadřují multimodální rozdělení v rámci určitého kontinua
- Neexistují jasné hranice mezi jednotlivými typy, smíšené typy jsou častější než čisté typy
- Vývojový typ dominuje nad konstitučním typem, např. kojeneček je v první řadě kojeneček a jako typ sotva poznatelný, konstituční typ se více prosazuje v dospělosti
- Každý člověk má v sobě obě tendence určitého bipolárního typu, typ vyvstává při chronickém převažování jedné tendence
- Omezenost typologizování, osobnost je vždy bohatší než typ

Typologie C.G.Junga I.

- Zakladatel analytické psychologie
- Výchozí bodem typologie byla klinická pozorování a rozsáhlá historicko-srovnávací studia dosavadních typologií
- Existují lidé, kteří jsou ovládnáni více vztahem k vnějšímu světu a lidé, kteří jsou více ovládnáni vztahem k sobě samým, ke svému vnitřnímu životu; je to výraz dvojího zaměření psychických procesů – na objekt a na subjekt; každý z těchto 2 typů má pak varianty: intelektuální nebo citovou a pasivní nebo aktivní
- Základní zaměření psychiky, navenek a dovnitř, jsou však komplementární – kdo je vědomě a chronicky zaměřen navenek, je nevědomě zaměřen dovnitř a naopak
- Rozlišuje 4 psychické funkce nezávislé na obsahu:
 - racionální myšlení
 - racionální citění
 - iracionální cití
 - intuice

Typologie C.G.Junga II.

- Myšlení je hodnocení prostřednictvím poznatků (např. správné-nesprávné), cítění je hodnocení prostřednictvím emocí (příjemné-nepříjemné), čítí a intuice pracují s dojmy bez hodnocení
- Základní typy
 - Introverze – zaměření dovnitř, na sebe sama, vnější ustupuje vnitřnímu, introvert není tak dobře adaptován, je uzavřený, málo přístupný, ve společnosti zdrženlivý, plachý, často vzdálen praktickému životu, navenek spíše pasivní, dynamický vnitřní život
 - Extraverze – zaměření navenek, na vnější svět, je přizpůsobivý, realistický, racionálně založený, otevřený, přístupný, společenský, snadno navazuje přátelství
 - Oba typy vyjadřují krajní a nečetné případy

Typologie E.Kretschmera I.

- Vychází z klinických pozorování a ze statistického zpracování těchto pozorování
- Jeho teze byly podrobeny rozsáhlému experimentálnímu prověřování a v podstatě potvrzeny
- Vyšel z poznatku, že pacienti trpící maniodepresivní psychózou se vyznačují většinou pyknickou stavbou těla, zatímco pacienti trpící schizofrenií mají většinou astenickou stavbu těla
- Mezi normálem a psychózou existuje plynulý přechod, a lze proto z pozorování učiněných na psychiatrických pacientech vytvořit hypotézu o stejných souvislostech i u normální populace

Typologie E.Kretschmera II. Typy stavby těla

- Pyknická stavba těla – kulaté, měkké formy, zdůrazněné břišní partie, kulatá hlava, krátký krk
- Astenická stavba těla – úzká ramena, protáhlý trup, relativně malá hlava, dlouhý krk, celkově štíhlá, útlá, slabá kostra
- Atletická stavba těla – široká silná ramena, plastické svalstvo na hrubé kostře, relativně malá hlava, dlouhý krk
- Dysplastická stavba těla – nadměrně nebo naopak málo vyvinutou určitou částí těla

Typologie E.Kretschmera II. Typy charakteru

- Schizothymní charakter – nevypočitatelné reakce, uzavřenost, jsou plaší, ostýchaví, nespolečenští, výběrově přecitlivělí, plní rozporů, mají intenzivní vnitřní život (např. Robespierre, Strindberg, van Gogh)
- Cyklothymní charakter – nekomplikovaná povaha, je společensky založený, družný, bodrý, živý, pohodlný, prakticky založený, pozitivní, žije vždy v přítomnosti, bez zábran, adaptabilně (např. Luther, Goethe, Churchill)
- Ixothymní charakter – málo aktivní, psychologicky poměrně jednoduchý, těžkopádný, sociálně neobratný, s malou fantazií, výraznější je jen ve výbuchu vzteku, málo vzrušivý, spíše lhostejný

Typologie W.H.Sheldona

- Vyšel z kritiky Kretschmerových metod
- Temperamenty jsou determinovány biochemickými faktory
- Vyšel z fotografií 4000 osob, na nichž prováděl antropomorfní měření, aby získal „čisté typy“, u nichž potom identifikoval jejich psychologický obsah hlavně pomocí posuzování v behaviorálních charakteristikách
- Typologie:
 - Endomorfní stavba těla (tělo utvářeno vnitřně, tuk) – pyknik: viscerální typ
 - Mezomorfní stavba těla (tělo utvářeno vnějšně, svaly)- atletik: somatotonní typ
 - Ektomorfní stavba těla (tělo utvářeno křehce, nervová soustava) – astenik: cerebrotonní typ
- Obsahové charakteristiky v podtatě odpovídají typům Kretschmera: somatotonní typ=ixothym, viscerotonní=cyklthym, cerebrotonní=schizothym

Děkuji za pozornost 😊

Kontakt:
Mgr. Lenka Miovská
Centrum adiktologie
Psychiatrická klinika 1. LF UK a VFN
Ke Karlovu 11, 120 00 Praha 2
miovska@adiktologie.cz